

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

УДК 338.45:66(477.61)

doi: 10.12958/1817-3772-2019-1(55)-4-15

Г. З. Шевцова,

*доктор економічних наук,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ,*

Н. В. Швець,

*кандидат економічних наук,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Северодонецьк*

ПОТЕНЦІАЛ ХІМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Хімічний комплекс Луганщини впродовж багатьох років відігравав значну роль у загальноукраїнському хімічному виробництві. За підсумками 2011 р. область забезпечувала 8,8% обсягів реалізованої хімічної продукції, у тому числі 15,4% базових хімікатів¹. Частка області у загальних показниках хімічної індустрії України становила: за кількістю суб'єктів господарювання – 8,4%, кількістю зайнятих працівників – 6,6%, капітальними інвестиціями – 3,6%, експортом – 11,7%, імпортом – 2,0%. До 2015 р. Луганська область була нетто-експортером хімічних товарів, тоді як в цілому вітчизняний хімічний комплекс демонстрував значне від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі.

Основними виробниками хімічної продукції у Луганській області були ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот», ПрАТ «ЛІНІК», ПАТ «Стахановський завод технічного вуглецю», ТОВ НВП «Зоря», ДП «Хімічний завод «Південний», ТОВ НВО «Северодонецький Склопластик», ТОВ СП «Укрзвонштрейдінвест», ПАТ «Луганський хіміко-фармацевтичний завод». В цілому до цього комплексу відносилося кілька сотень підприємств різних розмірів і спеціалізації, які виробляли широкий спектр хімікатів, зокрема аміак, мінеральні добрива, кислоти, полімерні матеріали, пластмаси, гумотехнічні вироби, хімічні реагенти, вибухові речовини, хімічні засоби захисту рослин, лакофарбові матеріали, мило, косметичні засоби, лікарські препарати, будівельну хімію.

У 2014 р. внаслідок активних військових дій на території регіону більшість хімічних підприємств призупинили виробничий процес через загрози техногенного характеру. Чимало руйнування зазнала транспортна та енергетична інфраструктура галузі. Значна частина активів залишилася на окупованій території, через що виробничий потенціал хімічного комплексу регіону суттєво скоротився.

З того часу відбулося його певне переформатування: частина підприємств на підконтрольній території відновила роботу, нарощуючи й диверсифікуючи випуск продукції, інша частина підприємств (іноді разом із виробничими потужностями) була переміщена подалі від зони ООС, решта – припинила діяльність або стагнує через неможливість забезпечити стабільний виробничий процес.

У цілому, досягнувши мінімумів у 2015 р., хімічний бізнес регіону пройшов процеси реструктуризації і консолідації, частково відновив свої позиції в окремих сегментах виробництва і зараз демонструє ознаки стабілізації. На фоні різноспрямованих секторальних тенденцій відбуваються помітні структурні зрушення, які свідчать про певні якісні зміни у детермінантах економічної динаміки хімічного виробництва. Виявлення цих змін є необхідним для визначення перспектив структурної модернізації і розвитку потенціалу хімічного комплексу області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням відновлення промислового комплексу Донбасу і пошуку шляхів його подальшої розбудови присвячено цикл наукових праць вчених Національної академії наук України. У публікаціях науковців Інституту економіки промисловості О.І. Амоші, В.П. Антонюк, Н.Ю. Брюховецької, І.П. Булеєва, Ю.С. Залозної, В.І. Ляшенка, О.Ф. Новкової, М.О. Солдак, Ю.М. Харазішвілі, М.М. Якубовського [1-7], колективній науковій доповіді НАН України [8] проаналізовано стан промисловості Донецької і Луганської областей після припинення активної фази конфлікту, економічні втрати та проблеми відродження її потенціалу, запропоновано основні напрями відновлення та розроблено стратегічні сценарії розвитку регіону. Більшість авторів справедливо вважає, що необхідно говорити не лише про відбудову зруйнованих промислових та

¹ Тут і далі розрахунки здійснені на основі даних Держслужби статистики України та Головного управління статистики у Луганській області.

інфраструктурних об'єктів, а й про здійснення неоіндустріальної модернізації, тобто оновлення виробництва на інноваційній основі, і кардинальної трансформації технологічного профілю Донбасу.

На проблемах соціально-економічного розвитку Донбаського регіону, його викликах і можливостях зосереджена увага науковців Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень: І.В. Заблудської, І.А. Попової [9], С.І. Гречаної, Ю.С. Рогозян [10]. Своє бачення стратегічного розвитку Донецької та Луганської областей як старопромислових регіонів надали такі науковці, як Л.В. Беззубко, Б.І. Беззубко [11], Я.А. Жаліло [12, 13], О.Ю. Снігова [13, 14].

Водночас загальні підходи та рекомендації щодо відновлення й модернізації промислового комплексу регіону потребують секторальної конкретизації. Але нечисленні роботи, присвячені питанням розвитку хімічного комплексу Луганської області, в основному охоплюють доконфліктний етап та періоди економічного зростання хімічного виробництва [15-17].

Великий за обсягом аналітично-статистичний матеріал щодо сучасного розвитку хімічних виробництв у регіонах, зокрема у Луганській області, міститься у науковому виданні Інституту регіональних досліджень [18]. Проте не можна погодитися з окремими тезами авторів стосовно напрямків розвитку хімічних виробництв в Україні (с. 52-58). Такі пропозиції, як «збільшення потужностей з перероблення аміаку і випуску добрив», «проведення технічного і технологічного переоснащення (із подальшим розширенням) виробничих потужностей експортноорієнтованих базових хімічних виробництв,

віднесення їх до категорії пріоритетних інноваційно-інвестиційних проектів», не враховують сучасні енерго-сировинні, фінансово-інвестиційні й інституційні реалії та потребують нарощування високоартісного критичного імпорту. У підсумку вони спрямовані на консервацію застарілої моделі конкурентоспроможності вітчизняного хімічного сектору та ведуть до збільшення його технологічного відставання від світових лідерів.

Подібні підходи лежали в основі політики розвитку галузі у попередні часи, та поступове вичерпання потенціалу створеної моделі – одна з причин поточної системної кризи галузі. У Луганській області низхідний тренд був підсилений наслідками військового конфлікту та дестабілюючим впливом зони ООС. Біфуркаційні умови прискорили процеси ринкової самоорганізації і перебудови бізнесу, внаслідок чого суттєво змінилися кількісні та структурні характеристики потенціалу галузі. Їх детальний аналіз та визначення шляхів подальшої структурної модернізації хімічного комплексу Луганщини й становлять мету даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На кінець 2017 р. у хімічному секторі Луганщини працювали 203 суб'єкти господарювання. Сукупний вплив деструктивних чинників на його потенціал проявився скороченням кількості суб'єктів в 3,7 раза, або на 549 од. (порівняно з 2010 р.) (рис. 1). При цьому п'яту частину цієї втрати слід віднести на рахунок негативної дії макроекономічної кризи та погіршення ринкових умов в період до 2014 р. Основна ж частка падіння є наслідком військового конфлікту, втрати частини території області та обумовленого цим згорання виробничої активності.

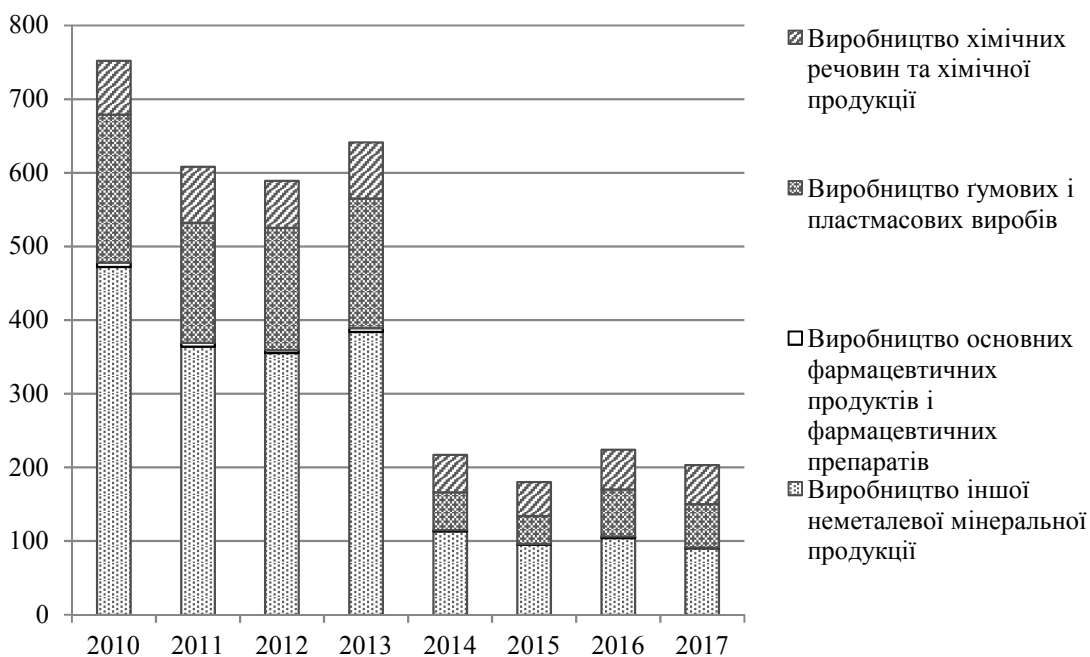


Рис. 1. Кількість суб'єктів господарювання хімічного комплексу Луганської області за розділами КВЕД-2010, одиниць

Таблиця 1

Обсяги реалізованої продукції переробної промисловості та хімічної продукції у 2010-2017 рр., млн грн

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Україна									
Переробна промисловість	С	703340,0	852537,4	871146,6	817734,3	903735,3	1139213,2	1312729,0	1627504,3
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	20	32420,4	52674,3	55966,7	48508,1	49808,2	6810,1	60534,8	65767,6
у % до загального обсягу реалізації продукції переробної промисловості		4,6	6,2	6,4	5,9	5,5	6,0	4,6	4,0
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	7396,7	8860,0	10457,3	12202,9	14595,8	20295,8	26060,9	30175,3
у % до загального обсягу реалізації продукції переробної промисловості		1,1	1,0	1,2	1,5	1,6	1,8	2,0	1,9
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	45791,8	55583,0	58714,8	58386,8	64212,5	85969,9	107615,7	134146,9
у % до загального обсягу реалізації продукції переробної промисловості		6,5	6,5	6,7	7,1	7,1	7,5	8,2	8,2
Луганська область									
Переробна промисловість	С	52132,4	70213,7	55999,5	46171,8	25728,1	15116,4	22423,0	13144,0
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	20	4452,7	8107,7	7779,9	6645,2	3273,8	1707,98	3241,9	3373,8
у % до загального обсягу реалізації продукції переробної промисловості		8,5	11,5	13,9	14,4	12,7	11,3	14,5	25,7
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	121,1	141,9	193,8	216,4	*	*	*	*
у % до загального обсягу реалізації продукції переробної промисловості		0,2	0,2	0,3	0,5	-	-	-	-
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	1535,4	2038,8	1833,3	1180,2	254,7	292,6	311,4	435,98
у % до загального обсягу реалізації продукції переробної промисловості		2,9	2,9	3,3	2,6	1,0	1,9	1,4	3,3

* Дані не оприлюднені Держстатом України з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

На підконтрольній території у фармацевтичному секторі залишилося лише одне підприємство. Великого скорочення зазнали виробництва гумових і пластмасових виробів (в 3,4 раза) та будівельної хімії (в 5,2 раза), оскільки ці сектори представлені переважно малими підприємствами, які швидше реагують на погіршення зовнішніх умов, мають менший запас фінансової міцності та несуть менші втрати при згортанні й переміщенні бізнесу.

Виявленні тенденції майже повністю повторює динаміка кількості зайнятих працівників. Її абсолютна величина за означений період зменшилася на 19,1 тис. осіб, або у 3,2 раза. Водночас, найбільший внесок у цю від'ємну динаміку зробили великі та середні підприємства базової хімії, які розглядають скорочення персоналу як обов'язковий антикризовий інструмент у теперішніх умовах нестабільної роботи.

Утім, реальне зниження трудового потенціалу хімічного сектору регіону є ще вагомішим через активний вплив висококваліфікованих інженерних та робітничих кадрів до іноземних підприємств (у перших хвилях – переважно російських, потім – європейських). В результаті почастилися ситуації, коли, наприклад, у ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» для пуску виробництв азотної групи після тривалого простою запрошуються пускові групи фахівців з інших регіонів.

До речі, це проблема не тільки Севєродонецького «Азоту», але й більшої частини підприємств азотного сегменту галузі. Той-таки Одеський припортовий завод, ринкова ціна якого у докризовий 2007 р. оцінювалася у \$1 млрд, зараз періодично простоє й зазнає труднощів із забезпеченням кваліфікованими кадрами при відновленні виробничого процесу. Тривала відсутність цілеспрямованої політики розвитку українського хімічного виробництва, помилки у приватизаційному процесі та газових питань призвели до того, що сектор швидкими темпами втрачає сукупність галузевих знань і компетенцій, що може стати головною перешкодою на шляху його відновлення й модернізації.

Що стосується структури хімічного комплексу області, то тут домінують базові хімічні виробництва, переважно зосереджені у промисловому «трикутнику», який складають міста Севєродонецьк, Лисичанськ та Рубіжне. Певна стабілізація військової ситуації у цьому промисловому вузлі дозволила підприємствам у 2016-2017 рр. частково відновити номінальні показники реалізації основних хімікатів після їх майже 5-кратного падіння у 2015 р. (табл. 1). Однак такі самі розрахунки у доларовому еквіваленті свідчать, що у 2017 р. область виробляла хімічної продукції на рівні 12,5% від показника 2011 р. (аналогічний загальноукраїнський показник – 37,4%).

Частка хімічного комплексу в обсягах реалізації продукції переробної промисловості області у 2017 р. становила майже 30% проти 14,1% в цілому

по Україні. Звичайно, це свідчить насамперед про стрімке зменшення обсягів збуту продукції інших виробництв переробної промисловості. Але водночас можна стверджувати, що вплив хімічного виробництва на економіку регіону зростає, і його збережений потенціал має стати основою для відродження промислового комплексу Луганщини.

Значне скорочення виробництва зумовило погіршення результатів зовнішньоекономічної діяльності у 2014-2017 рр. (рис. 2). Порівняно з 2011 р. зовнішньоторговельний оборот хімічної галузі у 2015 р. зменшився у 12 разів, і поточні темпи його відновлення не можна визнати задовільними. Обвал обсягів експорту хімічної продукції спричинив зміну співвідношення експорту та імпорту, в результаті чого вже котрий рік галузь працює з від'ємним торговельним сальдо.

Упродовж періоду, що аналізується, відбулися суттєві зміни і в структурі зовнішньої торгівлі хімікатами. Тривалий час близько 95% надходжень від експорту забезпечували чотири товарні групи: неорганічні та органічні хімікати, добрива, пластмаси і полімерні матеріали (рис. 3). Однак в останні роки кризове становище і простої ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот» обумовили помітні зрушення в структурі експорту галузі: практично зупинився експорт неорганіки та мінеральних добрив, майже до 50% зросла частка органічних хімікатів, до третини – іншої хімічної продукції. Остання товарна група показала найменше падіння в абсолютному вимірі, що свідчить на користь диверсифікації виробництва.

Дзеркальні (відносно експорту) тенденції спостерігалися у динаміці частки обсягів імпортованих поставок неорганічної хімії (зростання до 33%) та іншої хімічної продукції (скорочення до 11%) при збереженні позицій решти товарних груп. У цілому на сьогоднішній день хімічний комплекс Луганської області має дві критичні статті з великим від'ємним зовнішньоторговельним сальдо: продукти неорганічної хімії та пластмаси і полімерні матеріали.

Розмір кризових явищ у секторі базової хімії відображають великі сукупні збитки в 2014-2015 рр.: 34-35 млрд грн в цілому по Україні, з них 9-10 млрд грн по Луганській області (табл. 2). Динаміка останніх років є позитивною, але більшості ключових виробників ще не вдалося подолати збитковості [19].

Лева частина від'ємного фінансового результату припадає на великі структуроутворювальні підприємства, що входять до складу хімічного холдингу OstChem. Така ситуація склалася ще у доконфліктний період в результаті високої монополізації сектору азотних мінеральних добрив та організації схем штучної збитковості. Сьогодні підприємства холдингу періодично стикаються з проблемами із забезпеченням природним газом та несуть великі витрати на утримання багатьох непрацюючих підрозділів.

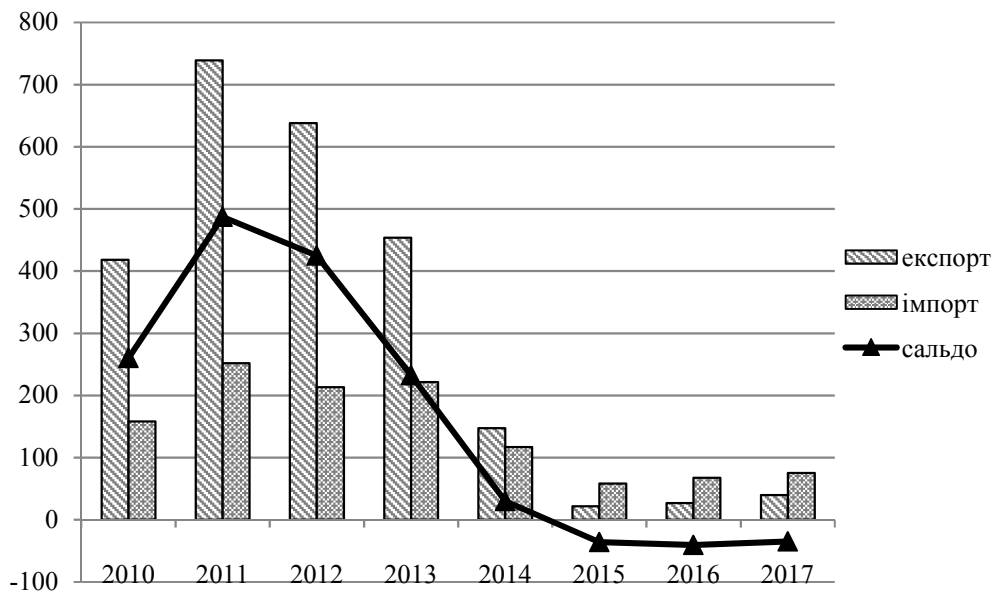


Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі хімічними товарами у Луганській області, \$ млн

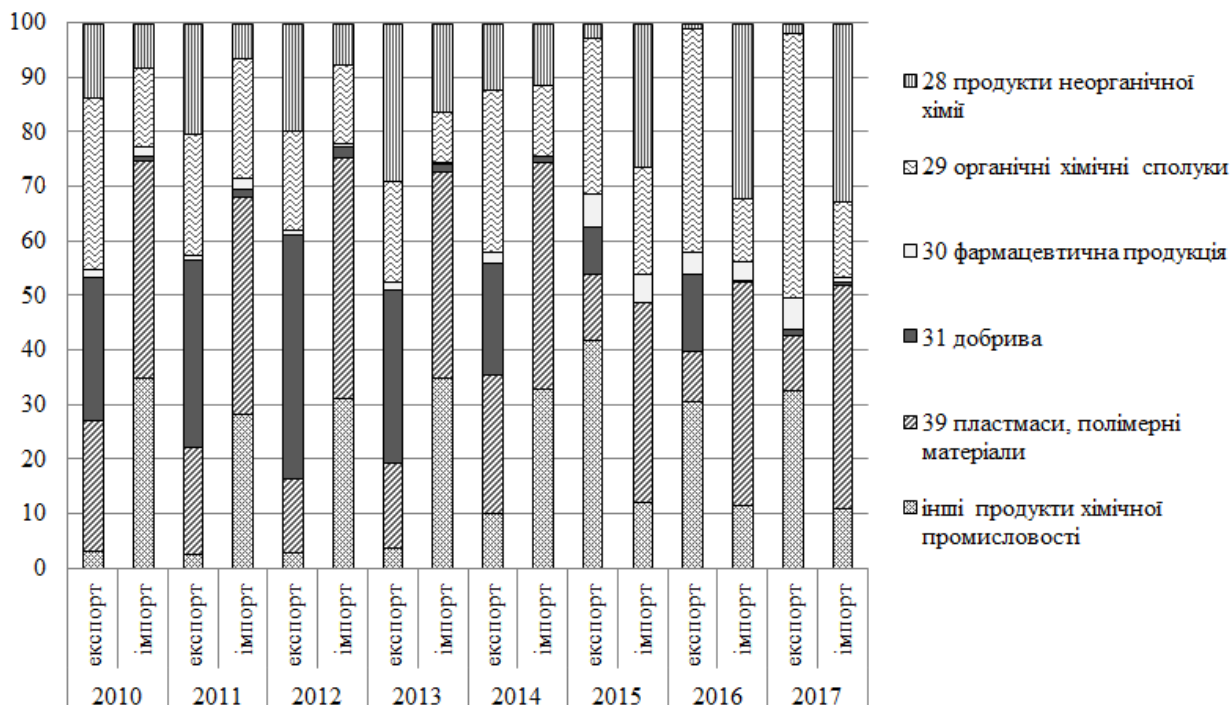


Рис. 3. Структура експорту-імпорту продукції хімічного комплексу Луганської області за кодами і назвами товарів згідно з УКТЗЕД, %

Таблиця 2

Фінансові результати підприємств до оподаткування у 2010-2017 рр.

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна									
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	20	-2225,1	-1061,4	-7619,6	-8082	-35508,5	-34299,8	-18021,2	-5993,5
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	854	858	1217,9	1422,9	892	2050,3	3002,2	3681,5

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	-637,9	327,8	-575,5	-428,8	-15244,6	-12996	-12996	3345,2
Луганська область									
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	20	н/д	-780,7	-2362,4	-2199,4	-10171,6	-9829,5	-6136,3	-1571,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	н/д		10,8	12,4	13,4	...*	...*	...*
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	н/д	-85,7	-363,8	-171,8	-567,2	-591,2	-714,9	-479,9

* Дані не оприлюднені Держстатом України з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

У цьому контексті показовими є результати діяльності ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання «Азот», яке з 2011 р. також входить до складу OstChem. Раніше підприємство було здатне виробляти широку номенклатуру хімічних продуктів (аміак, азотні мінеральні добрива, органічні спирти і кислоти, товари побутової хімії, вироби з полімерів і полімерних плівок), але зараз його виробнича діяльність зводиться до коротких періодів виготовлення аміачної селітри з привозного аміаку. Історію виробничо-економічного занепаду великого підпри-

ємства Луганщини відображають показники (табл. 3).

Співставлення основних фінансових результатів до оподаткування по виробництву хімічних речовин та хімічної продукції у регіоні (табл. 2) і Сєверодонецького «Азоту» (табл. 3) свідчить, що у 2014-2016 рр. останній генерував понад 95% обласних збитків за цим видом діяльності, а у 2017 р. його збитки навіть перевищили сукупний обласний рівень.

Таблиця 3

Основні економічні показники діяльності ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання Азот»

Найменування показника	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Чистий дохід від реалізації продукції, млн грн	6064,2	6125,2	4385,1	1600,6	456,4	1457,3	1143,6
Собівартість реалізованої продукції, млн грн	6000,3	7433,2	5305,1	1827,1	413,1	1156,2	928,1
Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	-645,7	-2232,5	-1920,2	-9806,7	-9441,5	-6046,8	-1694,5
Первісна вартість основних засобів на кінець року, млн грн	2461,4	2627,5	2989,5	3082,2	3158,1	3167,1	3188,9
Знос основних засобів, %	76,1	75,6	70,1	70,3	69,8	70,7	71,1
Середня кількість працівників, осіб	8716	8716	7516	7034	6225	5712	4223
Витрати на оплату праці, млн грн	343,8	406,8	381,8	334,0	318,0	322,9	271,6
Середньомісячна оплата праці одного працівника, грн	3286,6	3889,8	4232,7	3957,1	4257,5	4711,0	5360,4

Наступним етапом дослідження стало оцінювання динаміки потенціалу базового хімічного виробництва області, для чого були використані три по-

казника, що є доступними з офіційних статистичних джерел (табл. 4). Розрахунки інтегральних оцінок здійснювалися із залученням методичного підходу

на основі стандартизації масиву вихідних даних, що був викладений авторами у статті [20].

Дані табл. 4 свідчать, що 2011 р. був найуспішнішим для хімічного комплексу Луганської області (як і в цілому для української хімії), але у 2012-

2013 рр. почався його низхідний тренд. Після різкого падіння інтегральної оцінки потенціалу в 2014 р. її стабільно низькі значення протягом останніх років свідчать, що сектор «повзе по дну» й шукає можливості від нього відштовхнутися.

Таблиця 4

**Оцінка динаміки потенціалу виробництва хімічних речовин та хімічної продукції
Луганської області**

Найменування показника	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Реалізація продукції в цінах 2010 р., млн грн	4452,7	6501,8	5805,9	5034,2	1960,4	688,7	1339,6	1209,2
Стандартизація показника	0,68	1	0,89	0,77	0,30	0,11	0,21	0,19
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	73	76	64	76	51	46	54	53
Стандартизація показника	0,96	1	0,84	1	0,67	0,61	0,71	0,70
Кількість зайнятих працівників, осіб	17285	15653	14889	14092	10948	9403	8692	7079
Стандартизація показника	1,00	0,91	0,86	0,82	0,63	0,54	0,50	0,41
Інтегральна оцінка	0,66	0,91	0,65	0,63	0,13	0,03	0,07	0,05

Підсумовуючи результати досліджень сучасного стану потенціалу хімічного комплексу Луганщини, можна виділити дві групи факторів його значного падіння.

Перша група має системний довготривалий характер й ґрунтується на вичерпанні потенціалу існуючої ресурсно-технологічної моделі галузі. До найбільш значущих проблем тут можна віднести: домінування великотоннажного базового хімічного виробництва й існування коротких ланцюгів доданої вартості продукції; зношеність основних засобів та застосування застарілих енергоємних технологій; структурна невідповідність виробничого потенціалу потребам внутрішнього ринку; низька диверсифікованість виробництва; критична залежність від імпортних поставок матеріально-енергетичних ресурсів та зростання цін на них.

Друга група чинників має ситуативну природу і пов'язана з макроекономічною кризою в Україні та наслідками військового протистояння у регіоні. Окрім втрати частини активів на окупованій території, виведення (перереєстрації) частини бізнесу за межі зони ООС, деструктивний вплив справляють припинення поставок матеріальних ресурсів і значне скорочення експорту продукції через розірвання господарських зв'язків з Росією та брак вигідних альтернатив. Вагомим обмежуючим фактором саме для Луганщини є ненадійність енергопостачання, що обумовлено ізоляцією енергозабезпечення області від об'єднаної енергосистеми України та відсутністю резервних ліній енергопостачання.

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу та визначення стратегічних напрямів структурно-технологічної модернізації хі-

мічного комплексу регіону на неоіндустріальних засадах.

Тут варто згадати про неоднорідність технологічного рівня сучасного хімічного комплексу. Виробництво базової хімії відноситься до середньовисокого технологічного рівня, фармацевтичне виробництво – до високого, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – до середньонизького. Викладені раніше у роботі [21] результати розрахунків свідчать, що за підсумками 2017 р. порівняно з 2013 р. від'ємна динаміка хімічного виробництва у Луганській області супроводжувалася зрушеннями у його технологічній структурі: зростанням до 14,5% частки виробництва основної хімії (аналогічний показник по Україні – 2,7%), зменшенням до 0,1% частки фармацевтичного виробництва (по Україні – 1,3%) та незначним збільшенням до 1,9% частки виробництва гумових і пластмасових виробів (по Україні – 5,1%). У підсумку можна визнати, що сучасний хімічний комплекс Луганської області (хоча й скоротився у кілька разів) справляє значніший позитивний вплив на технологічну структуру промисловості регіону, ніж аналогічний вплив у загальноукраїнському вимірі.

Стан та структурна динаміка хімічного сектору регіону свідчать про наявність потенціалу підвищення його конкурентоспроможності та неоіндустріального зростання завдяки розширенню хіміко-фармацевтичного виробництва, а також продовження наявних ланцюгів вартості та виготовлення диференційованої продукції для споживчих ринків (складної агрохімічної продукції, лакофарбових матеріалів, антипіренів, товарів побутової хімії, косме-

тичних засобів, реагентів для очищення води, матеріалів для сучасних методів діагностики). Названі сегменти відрізняються значною участю іноземного капіталу, залученням передових іноземних технологій і готовністю до подальшого інноваційного розвитку.

Інший перспективний напрям неоіндустріальної модернізації сектору ґрунтується на великому міжгалузевому значенні хімічного виробництва як ключового постачальника новітніх матеріалів для новітніх технологічних рішень, зокрема у цифровій та смарт-економіці. Високотехнологічні галузі-споживачі можуть стати вагомим джерелом зовнішніх інвестицій у розвиток хімічного виробництва. Отже, стратегічне завдання тут полягає в активізації співпраці із суміжними галузями, пошуку своїх ніш у міжгалузевих інноваційних екосистемах, організації та отриманні відповідних синергетичних ефектів. Виходячи з української специфіки, серед перспективних партнерів хімічного виробництва слід розглядати аграрне виробництво, яке зараз зацікавлене у цифровій модернізації і реалізації концепції «точного землеробства» (precision farming).

Концентрація в регіоні відповідної виробничої та обслуговуючої інфраструктури, професійних знань і навичок та їхня спеціалізована диверсифікація у виробництві з високою доданою вартістю мають стати основою для формування нової виробничо-технологічної структури хімічного комплексу як пріоритетної сфери розумної спеціалізації регіону.

Стратегія розумної спеціалізації (smart specialisation strategy) є одним із новітніх інструментів прискорення інноваційної модернізації регіонів, що активно застосовується у країнах Європейського Союзу. Її становлення і розвиток пов'язано з іменами таких європейських дослідників, як D. Foray, P.A. David, B. Hall [22, 23], B. Asheim, M. Grillitsch, M. Trippl [24], R. Boschma [25] та ін. В контексті даного дослідження важливим є висновок провідних фахівців з кластерних технологій (С. Ketels, С. Nauwelaers, G. Lindqvist, F. Peck [26]), що при формуванні стратегії смарт-спеціалізації доцільно використовувати підходи та багатий практичний досвід імплементації політики кластеризації економіки. Також варто відмітити публікації українських науковців (Я.А. Жаліла [12, 13], О.В. Ляха [27], О.Ю. Снігової [13, 28]), які обґрунтовують доцільність диверсифікації галузевої спеціалізації і застосування принципів смарт-спеціалізації для модернізації старопромислових регіонів України, зокрема Донбасу.

Утім, науковці висловлюють (цілком виправдані) застереження стосовно того, що «Наявна галузева спеціалізація регіонів стала «інституційною пасткою»: збереження статус-кво певний час забезпечувало задоволеність основних стейкхолдерів... Маніпулюючи значущістю проблем економіки регіонів для країни в цілому, власники компаній базових

галузей добивалися преференційних умов та субсидування, перекладаючи таким чином трансформаційні ризики старопромислових регіонів на всю країну та відволікаючи значну частку ресурсів, необхідних для становлення нових галузей... Натомість структурні зміни мали б супроводжуватися руйнуванням усталених схем ...» [13, с. 35].

Разом з тим, при формуванні нових стратегій регіонального розвитку не можна залишати поза увагою конкурентні переваги та потенціал галузей традиційної спеціалізації. Останні потребують кардинальної модернізації на сучасних технологічних засадах.

Вважаємо, що на сьогоднішній день у Луганській області склалися необхідні передумови для неоіндустріального розвитку хімічного комплексу як сфери розумної спеціалізації регіону. Слід використати потенціал неформального хімічного кластеру, який давно існує у промисловому вузлі Северодонецьк – Лисичанськ – Рубіжне, і складається з декількох великих виробничих підприємств, мережі обслуговуючих, посередницьких та логістичних компаній, складних інфраструктурних об'єктів. Тут же розміщені провідні галузеві науково-дослідні та проектні організації (наприклад, такі, як ПрАТ «Северодонецький Оргхім», ТОВ «Хімтехнологія») та навчальні заклади (зокрема, підрозділи хімічного профілю Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля). Вагомим фактором є наявність довготривалих і результативних зв'язків промислово-виробничого, науково-дослідницького й освітнього комплексів і ІТ-сфери регіону, що у сукупності формують його активне інноваційне середовище.

Що стосується конфігурації цього кластерного утворення, то раніше його ядром виступав Северодонецький «Азот». Роль великих хімічних підприємств як системоутворювальних елементів кластерів, окрім виробничо-технологічних чинників, звичайно обумовлюється наявними у них вільними виробничими площами, розвиненою виробничою та допоміжною інфраструктурою, наближеністю до перетинів логістичних потоків та потенційних споживачів. Тому одним з основних напрямів неоіндустріального розвитку хімічного комплексу регіону мало б стати відновлення ефективності великотоннажних базових хімічних виробництв шляхом нарощування доданої вартості та створення навколо них малотоннажних інноваційних хімічних виробництв. Але в умовах політичної невизначеності та фінансово-економічних проблем холдингу OstChem, неясного бачення його власником стратегії розвитку підприємства, такий варіант може виявитися малоперспективним. Менш очевидною, але реальною, може бути ставка на інноваційно активний середній бізнес регіону та освітньо-дослідницький потенціал Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

У будь-якому варіанті ключове завдання подібного кластеру – структурна модернізація промислового комплексу регіону завдяки залученню наявного базису знань та компетенцій у хімічному і суміжних секторах для формування нових високотехнологічних напрямів регіональної спеціалізації і використання потенціалу міжгалузевих синергій.

Висновки. Під впливом сукупності деструктивних чинників різної природи відбулося кратне скорочення потенціалу хімічного комплексу Луганської області. Після обвального падіння 2014-2015 рр. певні сегменти галузі частково відновили свої позиції у виробничій та експортній діяльності. Водночас кризове становище структуроутворювального підприємства та відсутність стратегічних планів відновлення роботи його основних виробництв приводять до звуження перспектив і підприємницької активності у цьому секторі.

Окрім загальновідомих суспільно-політичних причин кризовий стан хімічної галузі обумовлений вичерпанням потенціалу попередньої моделі її розвитку, що ґрунтувалася на домінуванні великотонажних базових хімічних виробництв. Тож відновлення хімічного комплексу Луганщини має відбуватися шляхом його структурно-технологічної модернізації на неоіндустріальних засадах.

Інструментом проведення такої модернізації може стати стратегія розумної спеціалізації із застосуванням кластерних технологій. Вихідними передумовами тут є концентрація в регіоні відповідних виробництв, інфраструктури, галузевих знань і навичок, наявність кооперативних зв'язків із суміжними та ІТ секторами, тісна багаторічна співпраця з науковими, проектними та освітніми установами.

Враховуючи складну інституційну та секторальну структуру інноваційної екосистеми хімічного виробництва регіону, можливі кілька варіантів організації хімічного кластеру і формування нових напрямів регіональної спеціалізації. Питання конфігурації, управлінської моделі, організаційного забезпечення та інституційної підтримки такого кластеру залишаються відкритими і потребують подальшого опрацювання.

Література

1. Амоша О.І. Промисловість Донбасу на шляху до відновлення. *Економіка України*. 2016. № 8. С. 93-108. 2. Амоша О.І., Новікова О.Ф., Антонюк В.П. та ін. Проект Концепції державної цільової Програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1 (43). С. 4-15. 3. Булеєв І.П., Брюховецька Н.Ю. Шляхи відновлення економіки України та Донбасу. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 1 (39). С. 4-11. 4. Ляшенко В.І., Харазішвілі Ю.М. Стратегічні сценарії структурного розвитку промислових регіонів України. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 2 (31). С. 113-126. 5. Промисловість Донецької та Луганської областей: проблеми подальшого функціонування та відновлення: наук.-аналіт. доп. / О.І. Амоша, І.П. Булеєв,

Н.Ю. Брюховецька та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 152 с. 6. Якубовський М.М., Ляшенко В.І. Модернізація економіки промислових регіонів: спроба концептуалізації. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 188-195. 7. Якубовський М.М., Солдак М.О. Регіональні особливості розвитку промисловості України. *Економіка України*. 2017. № 3. С. 35-48. 8. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики : наук. доп. / Е.М. Лібанова, О.І. Амоша, В.П. Вишневецький та ін.; НАН України. Київ, 2015. 168 с. 9. Заблодська І.В., Попова І.А., Васильчук Н.О. та ін. Інтеграція українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі. *Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля*. 2015. № 6 (223). С. 40-83. 10. Гречана С.І., Рогозян Ю.С. Соціально-економічний розвиток Донбасу крізь призму сучасності: виклики та можливості. *Економіка та право*. 2018. № 3 (51). С. 49-57. 11. Беззубко Л.В., Беззубко Б.І. Розвиток стратегій старопромислових регіонів. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 40-44. 12. Жаліло Я. Донбас у пошуку нової моделі: шість вихідних позицій для стратегії майбутнього. *Дзеркало тижня*. 2017. № 22 (10 червня – 16 червня). URL: https://dt.ua/macrolevel/donbas-u-poshuku-novoyi-modeli-shist-vihidnih-pozicij-dlya-strategiyi-maybutnogo-245055_.html. 13. Нова регіональна політика для нової України: аналіт. доп. / Я.А. Жаліло, В.І. Жук, О.Ю. Снігова та ін.; Інститут суспільно-економічних досліджень. Київ, 2017. 76 с. 14. Снігова О.Ю. Можливості формування постіндустріальних конкурентних переваг старопромислових регіонів України. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 1 (47). С. 39-51. 15. Шевцова Г.З., Петешова Т.А., Швець Н.В. та ін. Управління ресурсами підприємства: методичні підходи та досвід у хімічній промисловості: моногр. Луганськ: вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2009. 212 с. 16. Тяжкороб І.В. Організаційні зміни та їх науково-методичне забезпечення у розвитку хімічного комплексу регіону: моногр. Луганськ: ТОВ «Ноулідж», 2011. 187 с. 17. Тяжкороб І.В., Касьянова В.О. Хімічна промисловість як стратегічний напрямок економічного розвитку Луганської області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 5(3). С. 180-182. 18. Виклики та перспективи розвитку хімічних виробництв у регіонах України: наукове видання / С.О. Іщук, Л.Й. Созанський, Л.П. Коваль, О.В. Ляховська; НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 91 с. 19. Шевцова Г.З., Швець Н.В. Економіка структуроутворюючих підприємств базової хімії: сучасні тенденції та проблеми. *Економіка та право*. 2018. № 3 (51). С. 91-100. 20. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Удосконалення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності галузі. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 114-123. 21. Shevtsova H., Maslosh O. Structural and Technological Aspects of Neoindustrial Modernization of Donbas. 7th International Scientific Conference «Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development»: Conference Proceedings, April 4-7, 2018. Opole, Poland: The Academy of Management and Administration in

Opole. P. 61-63. 22. **Foray D., David P., Hall B.** Smart specialisation: the concept. Policy brief n°9, Knowledge for Growth, European Commission, 2009. Режим доступу: http://ec.europa.eu/investinresearch/monitoring/knowledge_en.htm. 23. **Foray D.** From smart specialisation to smart specialisation policy. *European Journal of Innovation Management*. 2014. Vol. 17, Is. 4, pp. 492-507. 24. **Asheim B., Grillitsch M., Trippl M.** Smart specialisation as an innovation-driven strategy for economic diversification: Examples from Scandinavian regions. In: *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*. S. Radosevic, A. Curaj, R. Gheorghiu, L. Andreescu, I. Wade (Eds.). Academic Press, 2016, pp. 74-99. 25. **Boschma R.** Constructing Regional Advantage and Smart Specialisation: Comparison of Two European Policy Concepts. *Scienze Regionali*. 2014. Vol. 13. No. 1, pp. 51-68. 26. **European Commission.** The role of clusters in smart specialisation strategies. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 64 p. 27. **Лях О.В.** Економічний розвиток Донбасу на основі концепції розумної спеціалізації. Проблеми та перспективи розвитку економіки Донбасу і Приазов'я: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 25-26 травня 2017 р.). ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2017. С. 119-121. 28. **Снігова О.Ю.** Розкриття потенціалу смарт-спеціалізації для подолання регіональної структурної інертності в Україні. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 75-88.

References

1. Amosha O.I. (2016). Promyslovisht Donbasu na shliakhu do vidnovlennia [Donbass industry on the way to recovery]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 8, pp. 93-108 [in Ukrainian].
2. Amosha O.I., Novikova O.F., Antoniuk V.P. et al. (2016). Proekt Kontseptsii derzhavnoi tsilovoi Prohramy z vidnovlennia ta rozbudovy myru u skhidnykh rehionakh Ukrainy [Amosha A. I., Novikova O. F., Antonyuk V. P. et al. Project of the Conception of National Program on Renewal and Development of the peace in the East regions of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (43), pp. 4-15 [in Ukrainian].
3. Bulieiev I.P., Briukhovetska N.Yu. (2015). Shliakhy vidnovlennia ekonomiky Ukrainy ta Donbasu [Buleiev I. P., Bryukhovetskaya N. E. Ways of reviving the economy of Ukraine and the Donbass]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (39), pp. 4-11 [in Ukrainian].
4. Liashenko V.I., Kharazishvili Yu.M. (2016). Stratehichni stsenarii strukturnoho rozvytku promyslovykh rehioniv Ukrainy [Lyashenko V., Kharazishvili Y. Strategic Scenarios of Development of the Industrial Regions of Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2 (31), pp. 113-126 [in Ukrainian].
5. Amosha O.I., Bulieiev I.P., Briukhovetska N.Yu. et al. (2016). *Promyslovisht Donetskoi ta Luhanskoi oblasti: problemy podalshoho funktsionuvannia ta vidnovlennia [Industry of Donetsk and Lugansk regions: problems of further functioning and restoration]*. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
6. Yakubovskyi M.M., Liashenko V.I. (2016). Modernizatsiia ekonomiky promyslovykh rehioniv: sproba kontseptualizatsii [Modernisation of industrial regions economy: the attempt of conceptualization]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1 (30), pp. 188-195 [in Ukrainian].
7. Yakubovskyi M.M., Soldak M.O. (2017). Rehionalni osoblyvosti rozvytku promyslovosti Ukrainy [Regional peculiarities of industry development in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 3, pp. 35-48 [in Ukrainian].
8. Libanova E.M., Amosha O.I., Vyshnevskiy V.P. et al. (2015). Vidrodzhennia Donbasu: otsinka sotsialno-ekonomichnykh vtrat i priorytetni napriamy derzhavnoi polityky [Donbass Revival: Assessment of Socio-Economic Losses and Priority Areas of State Policy]. Kyiv, NAS of Ukraine [in Ukrainian].
9. Zablodska I.V., Popova I.A., Vasylichuk N.O. et al. (2015). Intehratsiia ukrainskoho suspilstva v konteksti vykykiv ta zahroz podii na Donbasi [The policy of ukrainian society integration in the context of challenges and threats in the Donbas]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho universytetu im. V. Dalia – Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian national university*, 6 (223), pp. 40-83 [in Ukrainian].
10. Hrechana S.I., Rohozian Yu.S. (2018). Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Donbasu kriz pryzmu suchasnosti: vykyky ta mozhlyvosti [Grechan S.I., Rogozyan Yu.S. Socio-economic development of the Donbas through the prism of the present: challenges and opportunities]. *Ekonomika ta pravo – Economics and Law*, 3 (51), pp. 49-57 [in Ukrainian].
11. Bezzubko L.V., Bezzubko B.I. (2018). Rozvytok stratehii staropromyslovykh rehioniv [Development of strategies of old industrial regions]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (51), pp. 40-44 [in Ukrainian].
12. Zhalilo Ya. (2018). Donbas u poshuku novoi modeli: shist vykhidnykh pozytsii dlia stratehii maibutnoho [Donbass in search of a new model: six starting positions for the strategy of the future]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week*, No. 22 (June 10 - June 16). Retrieved from https://dt.ua/macrolevel/donbas-u-poshuku-novoyi-modeli-shist-vihidnih-pozitsiyi-dlya-strategiyi-maybutnogo-24505_5_.html [in Ukrainian].
13. Zhalilo Ya.A., Zhuk V.I., Snihova O.Yu. et al. (2017). Nova rehionalna polityka dlia novoi Ukrainy [New regional policy for a new Ukraine]. Kyiv, Institute for Socio-Economic Research [in Ukrainian].
14. Snihova O.Yu. (2017). Mozhlyvosti formuvannia postindustrialnykh konkurentnykh perevah staropromyslovykh rehioniv Ukrainy [The possibilities of post-industrial competitive advantages' formation of old-industrial regions of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (47), pp. 39-51 [in Ukrainian].
15. Shevtsova H.Z., Pietieshova T.A., Shvets N.V. et al. (2009). Upravlinnia resursamy pidpriemstva: metodychni pidkhody ta dosvid u khimichnii promyslovosti [Enterprise Resource Management: Methodological Approaches and Experience in the Chemical Industry].

Lugansk, View of the SNU them. Volodymyr Dahl [in Ukrainian].

16. Tiazhkorob I.V. (2011). Orhanizatsiini zminy ta yikh naukovo-metodychne zabezpechennia u rozvytku khimichnoho kompleksu rehionu [Organizational changes and their scientific and methodological support in the development of the chemical complex of the region]. Lugansk, Nulogid Ltd. [in Ukrainian].

17. Tiazhkorob I.V., Kasianova V.O. (2014). Khimichna promysloviyst yak stratehichniy napriamok ekonomichnoho rozvytku Luhanskoi oblasti [Chemical industry as a strategic direction of economic development of the Luhansk region]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Herald of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, Issue 5(3), pp. 180-182 [in Ukrainian].

18. Ishchuk S.O., Sozanskyi L.Y., Koval L.P., Liakhovska O.V. (2018). Vyklyky ta perspektyvy rozvytku khimichnykh vyrobnytstv u rehionakh Ukrainy: naukove vydannia [Challenges and prospects for the development of chemical production in the regions of Ukraine: scientific publication]. Lviv, Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

19. Shevtsova H.Z., Shvets N.V. (2018). Ekonomika strukturoutvoriuiuchykh pidpriemstv bazovoi khimii: suchasni tendentsii ta problemy [Economics of structuring enterprises of basic chemistry: current trends and problems]. *Ekonomika ta pravo – Economics and Law*, 3 (51), pp. 91-100 [in Ukrainian].

20. Shvets N.V., Shevtsova H.Z. (2018). Udoskonalennia metodychnykh pidkhodiv do otsiniuvannia konkurentospromozhnosti haluzi [Improving methodical approaches to assessing the industry's competitiveness]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (52), pp. 114-123 [in Ukrainian].

21. Shevtsova H., Maslosh O. Structural and Technological Aspects of Neoindustrial Modernization of Donbas. 7th International Scientific Conference «Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development»: Conference Proceedings, April 4-7, 2018. Opole, Poland: The Academy of Management and Administration in Opole, pp. 61-63.

22. Foray D., David P., Hall B. (2009). Smart specialisation: the concept. Policy brief n°9, Knowledge for Growth, European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/investinresearch/monitoring/knowledge_en.htm.

23. Foray D. (2014). From smart specialisation to smart specialisation policy. *European Journal of Innovation Management*, Vol. 17, Is. 4, pp. 492-507.

24. Asheim B., Grillitsch M., Trippel M. (2016). Smart specialization as an innovation-driven strategy for economic diversification: Examples from Scandinavian regions. In: *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*. S. Radosevic, A. Curaj, R. Gheorghiu, L. Andreescu, I. Wade (Eds.). Academic Press, pp. 74-99.

25. Boschma R. (2014). Constructing Regional Advantage and Smart Specialisation: Comparison of Two European Policy Concepts. *Scienze Regionali*, Vol. 13. No. 1, pp. 51-68.

26. European Commission. (2013). The role of clusters in smart specialisation strategies. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

27. Liakh O.V. (2017). Ekonomichniy rozvytok Donbasu na osnovi kontseptsii rozumnoi spetsializatsii. Problemy ta perspektyvy rozvytku ekonomiky Donbasu i Pryazovia [Economic development of Donbass on the basis of the concept of reasonable specialization. Problems and prospects of the economy of Donbass and Azov]. Proceedings of the Scientific and Practical Conference (pp. 119-121). Mariupol, Priazovsky State Technical University [in Ukrainian].

28. Snihova O.Yu. (2018). Rozkryttia potentsialu smart-spetsializatsii dlia podolannia rehionalnoi strukturalnoi inertnosti v Ukraini [The disclosure of the potential of smart specialization to overcome regional structural inertia in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 8., pp. 75-88 [in Ukrainian].

Шевцова Г. З., Швець Н. В. Потенціал хімічного комплексу Луганської області: сучасний стан та перспективи структурної модернізації

Стаття присвячена оцінюванню сучасного стану і динаміки розвитку хімічного комплексу Луганської області та визначенню перспективних підходів до його структурної модернізації.

Проаналізовано основні показники виробничої, зовнішньоторговельної та фінансової діяльності хімічного комплексу регіону у 2010-2017 рр., виявлено фактори кратного зменшення його потенціалу. Показано, що основними причинами такої ситуації є наслідки військового конфлікту, втрата частини території області та обумовлене цим згортання виробничої активності. Інша група чинників пов'язана з поступовим вичерпанням потенціалу існуючої моделі галузі з домінуванням великотоннажних базових хімічних виробництв.

Зроблено висновок, що відновлення хімічного комплексу Луганщини має відбуватися шляхом його структурно-технологічної модернізації. Обґрунтовано, що у поточній ситуації в області склалися необхідні передумови для неоіндустріального розвитку хімічного комплексу та формування нових напрямів регіональної смарт-спеціалізації на основі організації міжгалузевих синергій. При формуванні стратегії розумної спеціалізації доцільно використовувати потенціал та наявний практичний досвід неформального хімічного кластеру, що багато років існує у регіоні.

Ключові слова: хімічний комплекс, потенціал, структура, модернізація, неоіндустріалізація, розумна спеціалізація, Луганська область.

Шевцова А. З., Швець Н. В. Потенциал химического комплекса Луганской области: современное состояние и перспективы структурной модернизации

Статья посвящена оценке современного состояния, динамики развития химического комплекса Луганской области и определению перспективных подходов к его структурной модернизации.

Проанализированы основные показатели производственной, внешнеторговой и финансовой деятельности химического комплекса региона в 2010-2017 гг., выявлены факторы кратного уменьшения его потенциала. Показано, что основными причинами сложившейся ситуации являются последствия военного конфликта, потеря части территории области и обусловленное этим свертывание производственной активности. Другая группа факторов связана с постепенным исчерпанием потенциала существующей модели отрасли с доминированием крупнотоннажных базовых химических производств.

Сделан вывод, что восстановление химического комплекса Луганщины должно происходить путем его структурно-технологической модернизации. Обосновано, что в текущей ситуации в области сложились необходимые предпосылки для неоиндустриального развития химического комплекса и формирования новых направлений региональной смарт-специализации на основе организации межотраслевых синергий. При формировании стратегии умной специализации целесообразно использовать потенциал и имеющийся практический опыт неформального химического кластера, много лет существующего в регионе.

Ключевые слова: химический комплекс, потенциал, структура, модернизация, неоиндустриализация, умная специализация, Луганская область.

Shevtsova H., Shvets N. The potential of the chemical complex of Luhansk region: current state and prospects for structural modernization

The article is devoted to the assessment of the current state, the dynamics of the development of the chemical complex of Luhansk region and the definition of promising approaches to its structural modernization.

The main indicators of production, foreign trade and financial activities of the chemical complex of the region in 2010-2017 have been analyzed; the factors reducing its potential have been identified. It is shown that the main reasons for this situation are the consequences of the military conflict, the loss of the part of the region and decrease in production activity as the result of this loss. Another group of factors is associated with the gradual exhaustion of the potential of the existing industry model, which is characterized by the dominance of large-tonnage basic chemical production.

The conclusion of the article is that the restoration of the chemical complex of Luhansk region should be realized through its structural and technological modernization. It is substantiated that the necessary prerequisites for the neo-industrial development of the chemical complex and the formation of new areas of regional smart specialization based on the organization of inter-branch synergies have formed in the current situation in the region. When forming a smart specialization strategy, it is advisable to use the potential and available practical experience of the informal chemical cluster that has existed in the region for many years.

Keywords: chemical complex, potential, structure, modernization, neoindustrialization, smart specialization, Luhansk region.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2019

Прийнято до друку 28.03.2019